

УДК 338.246.025.2

Коваль П. М.,
koval_p@ukr.net, ORCID ID: 0009-0008-5257-2541,
здобувач, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ СЕКТОРА МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: МЕХАНІЗМИ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ РЕАЛІЗАЦІЇ

***Анотація.** Відмінності між багатьма видами підприємництва зумовлені різним рівнем суспільного поділу праці, характером спеціалізації та усупільнення виробництва, а також вибором технологічних типів виробничих процесів. У статті наголошено на важливості реалізації державної політики підтримки розвитку сектора малого і середнього підприємництва, що обумовлено його здатністю вирішувати досить складні завдання забезпечення стабільності та поступу національного господарства, а особливо в умовах нових ринкових викликів. Виявлено низку інституціональних та структурних характеристик розвитку сектора малого і середнього підприємництва, які тісно поєднані з системою державного управління та корелюються з напрямками державного регулювання економіки. Запропоновано комплекс механізмів та інструментів (засобів) державної політики підтримки розвитку сектора малого і середнього підприємництва, зокрема: (1) інституційний (розроблення нормативно-правових положень, що стимулюють розвиток підприємницької діяльності; запровадження стратегічного планування розвитку сектора; сприяння інтеграційним процесам у секторі; забезпечення послідовності та передбачуваності регуляторної політики у підприємницькому середовищі), (2) інвестиційний (розроблення та реалізація пілотних інвестиційно-інноваційних проєктів у підприємницькому середовищі; стимулювання інвестиційної підприємницької активності; розвиток дієздатної та розгалуженої мережі фінансово-кредитних фондів інвестиційної підтримки бізнесу; створення та розбудова інвестиційних майданчиків), (3) організаційний (розбудова інформаційно-комунікаційних мереж у секторі; організація постійного діючого моніторингу і контролю підприємницького середовища; дерегуляція та спрощення ведення бізнесу; посилення інформаційно-аналітичної та маркетингово-промоційної підтримки підприємницьких ініціатив), (4) інфраструктурний (розвиток фінансово-кредитної інфраструктури підтримки бізнесу; формування цифрової індустрії в підприємницькому середовищі; розбудова повноцінної інфраструктури детінізації економіки та антикорупційного регулювання; розбудова інноваційно-технологічної інфраструктури в секторі).*

Ключові слова: мале та середнє підприємництво, державна політика, бізнес, підприємницька діяльність, розвиток, механізм, інструментарій.

Koval P. M.,
koval_p@ukr.net, ORCID ID: 0009-0008-5257-2541,
Postgraduate, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

STATE POLICY OF SUPPORTING THE DEVELOPMENT OF THE SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTREPRENEURSHIP SECTOR: IMPLEMENTATION MECHANISMS AND TOOLS

***Abstract.** The differences between many types of entrepreneurship are due to different levels of social division of labor, the nature of specialization and socialization of production, as well as the choice of technological types of production processes. The article emphasizes the importance of implementing the state policy of supporting the development of the small and medium-sized entrepreneurship sector, which is due to its ability to solve rather complex tasks of ensuring the stability and progress of the national economy, especially in the conditions of new market challenges. A number of institutional and structural characteristics of the development of the small and medium-sized entrepreneurship sector, which are closely connected with the state administration system and correlated with the directions of state regulation of the economy, have been identified. A set of mechanisms and instruments (means) of the state policy to support the development of the small and medium-sized entrepreneurship sector is proposed, in particular (1) institutional (development of regulatory and legal provisions that stimulate the development of entrepreneurial activity; introduction of strategic planning for the development of the sector; promotion of integration processes in the sector; ensuring consistency and predictability of regulatory policy in the business environment), (2) investment (development and implementation of pilot investment and innovation projects in the business environment; stimulation of investment business activity; development of an efficient and extensive network of financial and credit funds for business investment support; creation and development of investment platforms), (3) organizational (development of information and*

communication networks in the sector; organization of ongoing monitoring and control of the business environment; deregulation and simplification of doing business; strengthening of information-analytical and marketing-promotional support for business initiatives), (4) infrastructural (development of financial credit infrastructure for business support; formation of the digital industry in the entrepreneurial environment; building a full-fledged infrastructure of de-shadowing of the economy and anti-corruption regulation; development of innovative and technological infrastructure in the sector).

Key words: small and medium-sized entrepreneurship, state policy, business, entrepreneurial activity, development, mechanism, tools.

JEL Classification: L51, M21, O10

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2024-79-15>

Постановка проблеми. У системі економічних відносин співіснує низка підприємницьких секторів, які органічно доповнюють один одного, причому значна частина з них взаємозалежні. На відміну від інших підприємств, сектор малого і середнього підприємництва за своєю природою є найчисельнішим, а отже, і найпоширенішим в економіці. Варто враховувати, що відмінності між багатьма видами підприємництва зумовлені різним рівнем суспільного поділу праці, характером спеціалізації та усупільнення виробництва, а також вибором технологічних типів виробничих процесів. Зокрема, сектор малого і середнього підприємництва інтенсивно та ефективно розвивається у середовищі, яке найкраще придатне для реалізації таких бізнес-інтересів. Ці характеристики також впливають на особливості формування та розкриття потенціалу сектора в національній економіці та її просторових і регіональних сегментах.

Вагому роль у розвитку малого і середнього підприємництва необхідно відвести державному регулюванню, водночас враховувати поряд із розробленням нормативів та законодавчих актів важливість надання цілеспрямованої державної підтримки сектору. Відповідно, в економічній системі країни повинно дієво відбуватися формування і використання механізмів та інструментарію реалізації державної політики підтримки розвитку сектора з огляду на подальше виконання та збільшення обсягів малими і середніми підприємствами критично важливих соціальних та економічних завдань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мале та середнє підприємництво є опорою стабільності та розвитку економіки країни, що посилює увагу наукової спільноти до дослідження інституційних та структурних аспектів забезпечення його ефективності та підвищення ділової активності. Здатність надати робочі місця значній кількості населення, виконувати критично важливі соціально-економічні функції, реалізовувати численні інвестиційні проекти, а особливо локального значення, підтверджують вагомість участі держави у забезпеченні розвитку малого і середнього бізнесу. Про ці тенденції наголошується в низці праць таких науковців, як Я. Березівський [5, с. 49-55], С. Бортнік [1], З. Варналій [2, с. 50-59; 3, с. 5-9], Т. Васильців [4, с. 49-59; 5, с. 49-55], В. Дикань [6], К. Журавльов [10, с. 53-62], Б. Іванюта [10,

с. 53-62], О. Красносова [7, с. 281-286], П. Куцик [8, с. 7-14], Р. Лупак [3, с. 5-9; 4, с. 49-59; 5, с. 49-55], Р. Мірошник [9, с. 63-71], Г. Обруч [10, с. 53-62], Є. Пономаренко [7, с. 281-286], У. Прокоп'єва [9, с. 63-71], С. Рудик [3, с. 5-9], О. Рудковський [5, с. 49-55], Н. Фролова [11, с. 16-21], Р. Харченко [12, с. 81-87] та ін.

Попри існуючі наукові розробки варто зважити на високу динаміку соціально-економічних змін у країні та бізнес-середовищі, до яких потрібно адаптуватися з огляду на необхідність стабільного забезпечення достатнього рівня прибутковості, економічної безпеки, конкурентоспроможності та інших пріоритетів. Очевидно, що без державної підтримки малому та середньому бізнесу стає досить складно нагромаджувати конкурентний потенціал при постійному зростанні ринкових викликів і тому посилюється важливість подальшого вивчення та розроблення нових механізмів і інструментарію державного регулювання підприємницького середовища.

Постановка завдання. Метою статті є наукове обґрунтування концептуальних положень механізмів та інструментарію державної політики підтримки розвитку сектора малого і середнього підприємництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Прийнято сектор малого і середнього підприємництва розглядати як групу суб'єктів, що представляють специфічну підприємницьку діяльність із певними характеристиками, такими як ризикованість, інноваційність, автономність, гнучкість, комерціалізація діяльності та соціальна відповідальність. Тому фундаментальною характеристикою розвитку сектора слід вважати сукупність економічних, соціальних, техніко-технологічних та інших чинників підприємницької діяльності, вплив яких формує базові умови налагодження бізнес-процесів та їх масштабування.

Якщо говорити стосовно механізмів та інструментарію реалізації державної підтримки розвитку малого і середнього підприємництва, то вони повинні виокремлюватися своїм цільовим призначенням, а саме: відповідно до адміністративного, соціально-економічного, техніко-технологічного, нормативно-правового аспектів державного регулювання, що допомагає адресності дії управлінських заходів органів влади при формуванні сприятливого підприємницького середовища.

Вважаємо: основними механізмами реалізації державної політики підтримки розвитку малого і середнього підприємництва слід розглядати інституційний, інвестиційний, організаційний та інфраструктурний. Власне, за цими напрямками доречно ідентифікувати прикладні положення державної політики підтримки розвитку малого і середнього підприємництва.

Також слід звернути увагу, що найбільш поширеною формою державного інституційного впливу у сфері регулювання розвитку малого і середнього підприємництва є формування нормативно-правової бази, на основі якої відбуваються інституційні трансформації бізнесу з урахуванням специфіки окремих галузей чи регіональної економіки. Безперечно, інституційні зміни в економіці є чинниками формування підприємницького середовища, де прийнято державною системою надавати підтримку та стимулювати бізнес. Тим не менше важливо залучати бізнес до реалізації науково-технічних, соціально-економічних та інших програм з метою задоволення національних та регіональних потреб.

Слід підкреслити, що правове поле для розвитку малого і середнього підприємництва формується законодавчими та іншими нормативно-правовими актами, відповідними нормами адміністративного, трудового, цивільного та інших галузей права. Таким чином, формування правового поля для регулювання малого і середнього підприємництва передбачає встановлення чітких законодавчо-правових гарантій, що забезпечують свободу та захист бізнес-діяльності, а також розробку законодавства, спрямованого на забезпечення правового розвитку конкурентних відносин. Слід також звернути увагу на необхідність удосконалення існуючих правових інструментів та важелів, за допомогою яких держава регулює підприємницьку діяльність, з метою недопущення інституційних протиріч та обмежень для розвитку сектора.

Загальновідомо, що регуляторне середовище забезпечує малому і середньому підприємству економічні свободи, права та гарантії, які дозволяють їм вести бізнес у межах закону. Так, законодавчі та регуляторні акти встановлюють зобов'язання суб'єктів господарювання перед партнерами, споживачами та бюджетами різних рівнів. Фактично жодній країні світу не вдалося створити систему відносин, яка б повною мірою враховувала та забезпечувала інтереси всіх учасників ринку та гарантувала найвищий рівень економічної ефективності.

При цьому прийнято до інструментів адміністративного регулювання малого і середнього підприємництва відносити державну реєстрацію, ліцензування, сертифікацію, стандартизацію та ін. Зокрема, сертифікацію та стандартизацію в основному використовують для забезпечення захисту споживачів та товаровиробників від неякісної продукції.

Ефективне функціонування малого і середнього підприємництва, яке не має переваг великого ви-

ництва і значною мірою залежить від несприятливих зовнішніх чинників, можливе лише за умови, що державна правова політика базуватиметься на ефективних і цільових методах програмування. Так, основною метою програмування є досягнення економічної рівноваги, вплив на якісні перетворення та стимулювання розвитку сектора в прийнятному темпі.

У системі державної політики розвитку малого і середнього підприємництва дієвим інструментом програмування, що надає можливість ефективно впливати на бізнес-процеси та забезпечувати розширене відтворення, є цільові комплексні програми; до їх переваг здебільшого відносять те, що стратегічне програмування надає цілеспрямованості державному управлінню. Так, лише цільові програми, які слугують інструментом планування та мають довгостроковий характер, можуть об'єднати національні, регіональні, місцеві або неурядові ресурси. Крім того, окремі цільові програми виявляються незамінним інструментом, коли бізнес стикається зі складними, масштабними проблемами, які потребують більше зусиль і ресурсів.

Загальновідомо, що одним із шляхів ефективного розвитку малого і середнього підприємництва є інвестування. Так, поширеними джерелами інвестиційної діяльності для малого і середнього підприємництва є комерційні банки, небанківські фінансові інституції, лізингові організації, факторингові компанії, приватні установи, а також загальнодержавні та регіональні програми. При цьому державі важливо забезпечити стимули для активного інвестиційного розвитку сектора малого і середнього підприємництва. Водночас необхідно створити належні умови для формування ефективних інвестиційних механізмів як методологічної та організаційної структури фінансових відносин всередині підприємств та між ними. Ці та інші обставини створюють нагальну потребу в залученні коштів на інвестиційні цілі, в тому числі через кредитні спілки, кредитні кооперативи та використання бюджетних коштів і грантів.

Примітно, що схеми мікрофінансування зарекомендували себе як один із найбільш перспективних та ефективних фінансових інструментів підтримки підприємств. Так, на відміну від банківських установ, мікрофінансові небанківські організації можуть надавати кредити позичальникам, коли банки вважають ризик кредитування занадто високим. Непрямим способом, за рахунок якого уряд здатен ефективно стимулювати розвиток малого і середнього підприємництва, є і надання додаткових грантів та субсидій регіональним та муніципальним органам влади в якості винагороди за високі стандарти розвитку такого сектора.

У розвинених країнах також надаються державні інформаційно-консультаційні послуги, наприклад допомога у створенні та веденні малого і середнього бізнесу у віддалених районах, на базі інформаційно-консультаційних центрів, які об'єднують державні органи, бізнес-асоціації, торговельно-промислові палати, банківські установи та ін. Тут варто відзначити широке використання інтерактив-

них інформаційних інструментів для підтримки розвитку малого і середнього підприємництва, таких як інформаційні портали (платформи), бізнес-семінари, воркшопи, вебінари.

Окрім надання інформації малим і середнім підприємствам, важливими інструментами організаційного механізму державної підтримки є дослідження та моніторинг бізнес-середовища, діагностика економічної діяльності та конкуренції на ринку, оцінювання потенціалу бізнесу, які дозволяють приймати ефективні рішення щодо стратегічного планування розвитку та створення бізнес-інфраструктури.

Зростаюче значення малих та середніх підприємств у забезпеченні соціально-економічного розвитку національного господарства має стимулювати появу спеціалізованих організацій – агенцій із підтримки бізнесу. Ці інституції створюються за різними правовими формами і також функціонують у різних секторах, але їхньою спільною рисою є те, що вони сприяють розвитку підприємництва як виду економічної діяльності та націлені на вирішення потреб бізнесу. Агенції підтримки бізнесу так само мають пріоритетне значення у гармонізації відносин між представниками влади, науковими колами та бізнес-спільнотою.

Робота з розбудови нової інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва на субрегіональному рівні повинна здійснюватися з акцентом на місцеві потреби бізнесу, галузеві особливості регіональної економіки та ін. Кінцевою метою розбудови інфраструктури підтримки підприємництва як невід'ємної складової ринкових відносин є не лише створення середовища для більш ефективного ведення підприємницької діяльності, полегшення доступу суб'єктів бізнесу до фінансування та новітніх інноваційних технологій, а й створення нових робочих місць, розширення виробництва, модернізації бізнес-процесів. Тому розвиток інфраструктури доречно розглядати як пріоритетну та невід'ємну частину державної політики підтримки розвитку малого і середнього підприємництва. Водночас становлення малого і середнього підприємництва вимагає застосування дещо специфічних підходів у цій сфері. Зокрема, найефективнішими підходами зазвичай є сприяння розвитку найбільш доступних елементів бізнес-інфраструктури, розвиток системи підготовки кадрів, сприяння розвитку системи доступних лізингових послуг, придбання та лізинг бізнес-техніки, технологій, обладнання та устаткування.

Посилена увага органів влади повинна також бути акцентована на розвиток інноваційно-технологічної інфраструктури у секторів, що дозволить сформулювати повноцінні умови підприємствам для проведення наукових досліджень, створення новітніх техніко-технологічних розробок та іншого, завдяки чому можливо налагодити виробництво та реалізацію продукції високої доданої вартості та конкурентоздатності.

Виявлені базисні механізми, інструменти та засоби реалізації державної політики підтримки розвитку малого і середнього підприємництва подані на рис. 1.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Сектор малого і середнього підприємництва займає значне місце в системі забезпечення стабільності та розвитку національного господарства, і державна підтримка сектора має критичне значення у його функціонуванні та поступу. Важливо, щоб держава здійснювала підтримку розвитку сектора на системних засадах і комплексно підходила до вирішення завдань тактичного і стратегічного характеру. Відповідно, потребується застосовувати інструментарію та низки механізмів, у контексті чого можна очікувати на формування привабливого середовища для налагодження та розвитку підприємницької діяльності. Йдеться про наступні механізми та інструменти досліджуваної державної політики: (1) інституційний (розроблення нормативно-правових положень, що стимулюють розвиток підприємницької діяльності; запровадження стратегічного планування розвитку сектора; сприяння інтеграційним процесам у секторі; забезпечення послідовності та передбачуваності регуляторної політики у підприємницькому середовищі), (2) інвестиційний (розроблення та реалізація пілотних інвестиційно-інноваційних проєктів у підприємницькому середовищі; стимулювання інвестиційної підприємницької активності; розвиток дієздатної та розгалуженої мережі фінансово-кредитних фондів інвестиційної підтримки бізнесу; створення та розбудова інвестиційних майданчиків), (3) організаційний (розбудова інформаційно-комунікаційних мереж; організація постійного діючого моніторингу і контролю підприємницького середовища; дерегуляція та спрощення ведення бізнесу; посилення інформаційно-аналітичної та маркетингово-промоційної підтримки підприємницьких ініціатив), (4) інфраструктурний (розвиток фінансово-кредитної інфраструктури підтримки бізнесу; формування цифрової індустрії в підприємницькому середовищі; вибудування повноцінної інфраструктури детінізації економіки та антикорупційного регулювання; розбудова інноваційно-технологічної інфраструктури в секторі).

Перспективи подальших досліджень варто пов'язати з визначенням функціонально-структурних аспектів впровадження державної політики підтримки розвитку сектора малого і середнього підприємництва, де увага надаватиметься врахуванню численної кількості факторів, що можуть впливати на результати діяльності підприємств та створювати нові ринкові виклики.

Рис. 1. Механізми та інструментарій реалізації державної політики підтримки розвитку малого і середнього підприємництва

ЛІТЕРАТУРА

1. Бортнік С. Функціонування малого і середнього підприємництва в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економіка та суспільство*. 2022. № 36. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1169>.
2. Варналій З. С. Особливості підтримки конкурентоспроможності малого та середнього підприємництва. *Національна безпека і оборона*. 2016. № 1-2. С. 50-59.
3. Варналій З. С., Лупак Р. Л., Рудик С. А. Засоби стимулювання розвитку малого

підприємництва на сільських територіях в системі державної політики подолання диспропорцій економічної безпеки України. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2017. Вип. 53. С. 5-9.

4. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л. Проблеми розвитку малого підприємництва та їх вплив на міграційну активність населення гірських районів Карпатського регіону України. *Регіональна економіка*. 2019. № 3 (93). С. 49-59.
5. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Рудковський О. В., Березівський Я. П. Проблемні аспекти, пріоритети та засоби зміцнення фінансово-економічної безпеки суб'єктів малого

підприємництва в Україні. *Підприємництво і торгівля*. 2021. Вип. 28. С. 49-55.

6. Дикань В., Фролова Н. Напрями та інструменти державної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу в Україні у воєнний час. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1309>.

7. Красноносова О. М., Пономаренко Є. В., Харченко Р. В. Теорія та практика вибору перспективних напрямів розвитку малого бізнесу в Україні та світі. *Бізнес Інформ*. 2021. № 11. С. 281-286.

8. Куцик П. О. Проблемні аспекти та пріоритети розвитку малого і середнього підприємництва України. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2020. Вип. 69. С. 7-14.

9. Мірошник Р. О., Прокоп'єва У. О. Розвиток малого і середнього бізнесу в Україні: проблеми і перспективи. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія "Проблеми економіки та управління"*. 2020. Т. 4. № 1. С. 63-71.

10. Обруч Г. В., Іванюта Б. Л., Журавльов К. В. Проблеми і перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. № 61. С. 53-62.

11. Фролова Н. Л. Сучасний стан і перспективи розвитку малого та середнього бізнесу в Україні в умовах коронакризи. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 19. С. 16-21.

12. Харченко Р. В. Проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні. *Бізнес Інформ*. 2022. № 8. С. 81-87.

REFERENCES

1. Bortnik S. (2022), Funktsionuvannia maloho i seredn'oho pidpriemnytstva v Ukraini: suchasnyj stan ta perspektyvy rozvytku, *Ekonomika ta suspil'stvo*, № 36, available at: <http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1169>.

2. Varnalij, Z. S. (2016), Osoblyvosti pidtrymky konkurentospromozhnosti maloho ta seredn'oho pidpriemnytstva, *Natsional'na bezpeka i oborona*, № 1-2, s. 50-59.

3. Varnalij, Z. S. Lupak, R. L. and Rudyk, S. A. (2017), Zasoby stymuliuвання rozvytku maloho pidpriemnytstva na sil's'kykh terytoriiakh v systemi derzhavnoi polityky podolannia dysproporsij ekonomichnoi bezpeky Ukrainy, *Visnyk L'viv's'koho*

torhovel'no-ekonomichnoho universytetu. Ekonomichni nauky., vyp. 53, s. 5-9.

4. Vasyl'tsiv, T. H. and Lupak, R. L. (2019), Problemy rozvytku maloho pidpriemnytstva ta ikh vplyv na mihratsijnu aktyvnist' naselennia hirs'kykh rajoniv Karpats'koho rehionu Ukrainy, *Rehional'na ekonomika*, № 3 (93), s. 49-59.

5. Vasyl'tsiv, T. H. Lupak, R. L. Rudkovskij, O. V. and Bereziv's'kyj, Ya. P. (2021), Problemni aspekty, priorityty ta zasoby zmitsnennia finansovo-ekonomichnoi bezpeky sub'ektiv maloho pidpriemnytstva v Ukraini, *Pidpriemnytstvo i torhivlia*, vyp. 28, c. 49-55.

6. Dykan' V. and Frolova N. (2022), Napriamy ta instrumenty derzhavnoi pidtrymky rozvytku maloho ta seredn'oho biznesu v Ukraini u voienyj chas, *Ekonomika ta suspil'stvo*, № 38, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1309>.

7. Krasnonosova, O. M. Ponomarenko, Ye. V. and Kharchenko, R. V. (2021), Teoriia ta praktyka vyboru perspektyvnykh napriamiv rozvytku maloho biznesu v Ukraini ta sviti, *Biznes Inform*, № 11, s. 281-286.

8. Kutsyk, P. O. (2022), Problemni aspekty ta priorityty rozvytku maloho i seredn'oho pidpriemnytstva Ukrainy, *Visnyk L'viv's'koho torhovel'no-ekonomichnoho universytetu. Ekonomichni nauky.*, vyp. 69, s. 7-14.

9. Miroshnyk, R. O. and Prokop'ieva, U. O. (2020), Rozvytok maloho i seredn'oho biznesu v Ukraini: problemy i perspektyvy, *Visnyk Natsional'noho universytetu "L'viv's'ka politekhnika". Serii "Problemy ekonomiky ta upravlinnia"*, Т. 4. № 1, s. 63-71.

10. Obruch, H. V. Ivaniuta, B. L. and Zhuravl'ov, K. V. (2018), Problemy i perspektyvy rozvytku maloho ta seredn'oho pidpriemnytstva v Ukraini, *Visnyk ekonomiky транспорту і промисловості*, № 61, s. 53-62.

11. Frolova, N. L. (2021), Suchasnyj stan i perspektyvy rozvytku maloho ta seredn'oho biznesu v Ukraini v umovakh koronakryzy, *Investytsii: praktyka ta dosvid*, № 19, s. 16-21.

12. Kharchenko, R. V. (2022), Problemy ta perspektyvy rozvytku maloho biznesu v Ukraini, *Biznes Inform*, № 8, s. 81-87.

Стаття надійшла до редакції 29 серпня 2024 року